

Türk Dış Politikasında Nerelere Gelindi?

Umut ARIK

Lefke Avrupa Üniversitesi

ARIK, Umut, Türk Dış Politikasında Nerelere Gelindi? CTAD Yıl 6, Sayı 11 (Bahar 2010), 157-165.

Son zamanlarda Türk dış politikası kamuoyuna, gerek bölgesel gerekse küresel düzeyde olumlu sonuçlar sağlayan, çok yönlü ve ön alıcı bir yaklaşım bütünü olarak sunulmaktadır. Bu iddiayı doğrulamak için , Avrupa Birliğine tam üyelik, Kıbrıs, Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkiler, Irak ve PKK terörü, Orta Doğu ve İsrail ve Araplarla ilişkiler, İran ve nükleer faaliyetleri, Türk-Ermeni etkileşimindeki gelişmeler ve sözde Soykırım konusundaki iddialar, Türkiye-Azerbaycan dostluğu, Gürcistan dahil Trans-Kafkasya'daki ilişkiler, genelde Türk-Rus ilişkileri ve özelde enerji bağımlılığı ve transit yolları, Türkiye'nin Sovyet ardılı Avrasya'daki ve Yugoslavya ardılı Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa'daki özel rolü ve sonucusu ve aynı ölçüde önemlisi, Türk ekonomisinin süregelen dünya ekonomik krizi çerçevesindeki durumu gibi, Türk ulusal çıkarlarının başlıca ilgi alanlarındaki gelişmeleri değerlendirmek gerekir. İlgili tahliller, resmî dış politika tutumları konusunda bazı sorular ortaya çıkarabilir.

Anahtar Sözcükler: Türk Dış Politikası (1990'lar ve sonrası), Avrupa Birliği, KKTC, Irak and PKK Terror, Türk-Rus ilişkileri.

ARIK, Umut, Quo Vadis Turkish Foreign Policy. CTAD Year 6, Issue 11 (Spring 2010), 157-165.

Recently the Turkish Foreign Policy is presented to the public as a multi-dimensional, pro-active complex with positive results both at the regional and the global level. In order to verify this claim it is necessary to evaluate the developments in the principal areas of Turkish national interest such as the full membership to the European Union, Cyprus, the relations with the United States, Iraq and the PKK terror, the Middle East and the relations with Israel and the Arabs, the connection with Iran and its nuclear activities, the evolution of the Turkish-Armenian interaction and the claims regarding the so-called Genocide issue, Turkish-Azeri friendship, relations in Trans-Caucasia including Georgia, Turkish-Russian relations in general and the energy dependency and transit routes in particular, the special role of Turkey

in post-Soviet Eurasia and post-Yougoslav Balkans and South Eastern Europe, and, last but not the least, the Turkish economy in the context of the ongoing world economic crisis. The relevant analyses may lead to some questions about the official foreign policy attitudes.

Key Words: Turkish Foreign Policy in 1990s and after, European Union, Turkish Republic of Northern Cyprus, Irak and PKK Terror, Turkish-Russian relations.

Uzun süredir Türkiye'nin, komşularıyla sıfır sorun öngören, çok yönlü, stratejik derinlik içeren, proaktif, çevresindeki arızalı ilişkilerde uzlaştırma rolü oynayan, bir çok ülkeyle stratejik ortaklık kurmayı becermiş ve hatta "model ortaklıklar" kurabilmiş, dahil olduğu küresel ve bölgesel uluslararası kuruluşlarda ön alan, hem özel hem genel planda merkezî roller kazanmış, enerji-çevre-ulaşım-iletişim gibi alanlarda ağırlıklı bir konum elde etmiş, dünyayı sarsmaya devam eden ekonomik krizin etkilerinden kendisini kurtarmış, kısaca, her açıdan çok başarılı bir dış politika yürüttüğü izlenimi Türk kamuoyuna sunulagelmektedir. Acaba durum gerçekten nedir? Bunu inanılır biçimde saptayabilmek için Türkiye'nin en öncelikli ulusal çıkarları kapsamında hangi koşullarla karşı karşıya bulunduğumuza tek tek bakmak gerekir.

Türkiye için yaşamsal önemi bulunan ve bizzat katıldığım 13 Eylül 1963 yılındaki Ankara Anlaşmasından bu yana Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerde, *Müzakere Çerçeve Belgesi*'nin alelacele kabulünün bir sonucu olarak, ucu açık ve sonucu AB üyelerinin yapacakları referandumlara kadar belli olamayacak, ancak Türkiye'nin hiç karşılık almadan, vazgeçilmez biçimde Avrupa Birliği'nin, tavsiyeler dahil her türlü müktesebatını, Lozan başta bugüne kadarki tüm uluslararası kazanımlarını da tehlikeye sokabilecek biçimde kabulüne yol açan ve tek yönlü AB zorlamalarının kabulünden başka bir anlam taşımayan bir etkileşim sürecine boyun eğildiği görülmektedir. 33 başlıktan 12'si açılabilmiştir; bundan sonra da belki dört başlık daha açılabilir. Bu arada, diğer adaylarla yapılan müzakerelerin sonuçları Türkiye tarafından hiç söz hakkı olmaksızın kabul edilmiş olmaktadır. Fransa ve Almanya açıkça, bir çok diğer AB üyesi ise dolaylı olarak, Türkiye'nin tam üye olmaması için çalışmaktadır. Müzakerelerin böyle askıya alınması için "Türkiye'de demokrasinin ağır biçimde tehlikeye girmiş olması" koşulundan başka bir olanak bulunmadığı ve böyle bir durum da mevcut olmadığı için, Türkiye'nin bu hukuksuz AB uygulamasına karşı Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na müracaat hakkı doğduğu hâlde, sözkonusu AB uygulaması itirazsız kabul edilmektedir. Diğer taraftan, AB kamuoyunda Türkiye'nin üyeliğine destek %20'lere düştüğü hâlde, Eyfel Kulesine boya çalmak kabilinden üç, beş anlamsız gösteriden öteye gitmeyen etkinliklerle yetinilmekte, doğru dürüst bir diplomatik taarruz yapılmamaktadır. Angela Merkel'in Türkiye ziyareti, Sayın Başbakanın, Paris'te Sarkozy ile görüşmesi,

AB'ye tam üyeliğimiz açısından hiç bir olumlu sonuç getirmemiştir. Türkiye'de iç yapının AB'ye uyumunu sağlayacak çalışmalar da durmuş görünmektedir. Türkiye'den çok sonra AB üyeliğine yönelmiş bulunan adaylar, vizesiz seyahat dahil bir çok alanda ilerlerken, Türkiye TIR ulaştırması, serbest ticaret gibi alanlarda gerilemektedir. Özetle, AB yolunda, başarı bir yana, ümitsizlik hakimdir. Halbuki yapılması gereken, kesin biçimde tam üyelik sağlayacak bir müzakere sürecini sağlamak ve bunun için, maalesef halen kabul etmiş görüldüğümüz “ucu açık” ilişkiyi, bilinen ve diğer adaylara da uygulanmış koşullar yerine getirildiğinde, açıkça belirtilecek bir vadede tam üyelik sonucunu verecek bir ilişki ve müzakere hâline getirmektir.

Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından birinci önceliğe sahip, AB ilişkilerinde de adeta hayatî önemi haiz bir konu Kıbrıs'tır. 15. yüzyıldan bu yana Türkiye'nin temel çıkarlarınının, Doğu Akdeniz'in stratejik, siyasal, ekonomik dengelerindeki ağırlığını devam ettirebilmesini gerektirdiği, bunun ise Kıbrıs'ta söz sahibi olmasına bağlı bulunduğu gerçeği bilinegelmiştir. En zayıf olduğu zamanlarda dahi Türkiye, İngilizlerin tüm baskılarına rağmen, Ada'dan tümüyle vazgeçmemiş, bir işreti yönetim mutabakatından daha fazlasını kabul etmeyerek dayanmıştır. İngilizler, bu durumu ancak Birinci Dünya Harbi'yle, o da uluslararası hukuka aykırı biçimde bozmaya gidebilmişlerdir. 1960 antlaşmaları ile bir “Ortaklık Devleti” kurulurken, güdülen amaç, Ada'daki Türk varlığının, Rumlar karşısında egemen eşitliği korunarak, Türkiye'nin sözkonusu bölgesel stratejik, siyasal, ekonomik dengelerdeki yerini de garanti altına almaktır. Garanti antlaşmasının nedeni budur. 1974'te de bu temel unsur aslî rol oynamıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bu nedenle kurulmuştur. Annan Planı, bu hususlarda, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla perçinleneceği düşünülen sözkonusu bölgesel varlığını zedelemeyecek bir düzenlemeyi mümkün kılabilceği anlayışıyla ele alınmış ve Kıbrıs Türk halkı tarafından olumlu değerlendirilmesi mümkün olmuştur. Ne var ki, Rum kesiminin Annan Planı'nı reddi, AB'nin Türkiye'ye karşı tutumu ve Güney'deki Rum yönetiminin AB'ye tam üye olması bu ümitleri boşa çıkarmıştır. Bu noktada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin karşı karşıya kaldığı yaptırımların kaldırılması, BM Genel Sekreterinin Kıbrıs Türk halkının tutumunu olumlu değerlendiren ve durumunun iyileştirilmesini öngören raporunun BM Güvenlik Konseyinde ele alınmasının sağlanması gibi konularda çaba gösterilmesi gerekirken, “AB'nin müzakereye başlamayı kabul ettiğini ilân edebilelim de, sonra ne olursa olsun!” anlayışı ile, yaptırımların kaldırılacağına dair hiç bir hukukî değeri olmayan şifahi bir AB vaadiyle yetinilmiş, buna karşılık Rum yönetimine, limanlar ve hava alanlarının açılması da dahil, diğer tüm AB üyelerine verilen hakların tanınacağını öngören hukukî bir yüklenim kabul edilmiştir. Sonradan da, Türkiye'yi bağlayan hukukî vecibeye rağmen, “Rum tarafına bu hakları tanımayız” diye bir açıklama yapılmış ve AB'deki Türkiye aleyhdarlarının eline koz verilerek, müzakerelerin askıya alınması yönünde bir uygulamaya yol

açılmıştır. Hukuksuz olan bu AB uygulamasına karşı ise, yukarıda da değinildiği üzere, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD)'a başvuru dahil bir çok itiraz ve hak arama yolu varken bunların hiç birine müracaat edilmemiştir. Diğer taraftan, KKTC üzerinde baskı yapılarak Başkanlık seçimleri etkilenmiş ve “her ne pahasına olursa olsun çözüm” diyen, KKTC kurulduğunda ağlamış, AB sevdalısı bir Başkan ile ikili müzakerelere girilerek, AB'nin iyi niyetle Ticaret Tüzüğü uygulamalarına gideceği ve yaptırımların kaldırılacağı hayali peşinde koşulmuştur. Doğal olarak, bu ham hayal gerçekleşmemiş ve Kıbrıs Türk halkı gerçekçi bir yaklaşımla, hem Kıbrıs hem Türkiye Türklerinin ulusal çıkarlarını gereği gibi bilen ve anlayan yeni bir Başkan seçmiştir. Ne yazık ki, onun üzerinde dahi ters baskılar kurulma çabalarına delalet eden bazı ziyaretlerin, devir-teslim törenleri sırasında gerçekleştirildiği görülmüştür. Yeni Başkanın bu gibi etkileme teşebbüslerini hak ettikleri ölçüler içinde karşıladığı memnuniyetle görülmektedir. Özetle Kıbrıs'ta başarı, bundan sonraki müzakerelerde, belki de bu etkileme teşebbüslerine rağmen, Kıbrıs Türklerinin ilkeli bir tutumu sürdürebilmesi ile mümkün olabilecektir. Ne yazık ki, Türkiye'nin bazı Bakanları, konuyla hiç bir doğrudan ilgileri bulunmamalarına rağmen, bu yıl sonuna kadar veya en geç önümüzdeki yıl başında Kıbrıs'taki müzakerelerin tamamlanmasını bekledikleri yolunda beyanlarda bulunarak Kuzey Kıbrıs Türklerinin müzakere gücüne darbe vurmaktan çekinmemektedirler. Diğer taraftan da BM Genel Sekreterinin Kıbrıs Yardımcısı Alexander Downer, aksine mevcut, “tam anlaşma olmadan, hiç bir anlaşma olmaz” yolundaki sarih BM kuralını hiçe sayarak, “şimdiye kadar anlaşılmış konularda gerileme olmasın” gibi zorlamalar yapmaktadır. Sayın Başbakanın ekonomik krizde zorlanan Yunanistan'a vaki ziyaretinde Yorgo Papaandreu ile yaptığı görüşmelerde ise Yunanlıların, AB üyeliğimize destek kisvesi altında Türklerden Kıbrıs'ta yeni tavizler istediği, Hükûmetimizin de KKTC'nin yeni yönetimi üzerinde bu yönde baskı yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Günümüz dünyasında ayakta kalan yegâne süper güç ABD ile ilişkiler, hemen her ülkenin temel menfaatlerini ilgilendirir. Dünyada ancak on diğer devletin ABD ilişkileri, Türkiye'nin ABD ilişkileri kadar yaşamsal önem taşır. Bu ilişkiler, İkinci Dünya Harbini izleyen yıllarda Türkiye'nin, Stalin yönetimindeki Sovyetler Birliği'nin baskılarına karşı durabilmek için kurduğu bağlara dayanır. Truman Doktrini ve Marshall Planı uygulamaları, Kore Harbine müdahil olma, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı (OEEC/daha sonra OECD) ile Avrupa Konseyine giriş ve nihayet NATO üyeliği sonuçlarını sağlayan bu bağlardır ki Türkiye'yi Sovyetlerin Sovyetleştirme baskılarından korumuştur. Aynı bağlar Yakın ve Orta Doğu'da Bağdat Paktı (daha sonra CENTO) ile pekiştirilmiş ve Türkiye'yi tüm Soğuk Harp döneminde hem SSCB ilişkileri hem bölge varlığı açısından güçlü kılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, Rusya'nın yeniden süperleşme çabalarına karşı denge sağlayacak varlıklardan birinin,

AB'nin tam üyesi, Sovyet ardılı -özellikle Türk dilli- Avrasya Cumhuriyetleri ile yakın bağları olan ve onların uluslararası entegrasyonuna yönelik dönüşümünü sağlayan, Yakın ve Orta Doğu'da ağırlığı bulunan bir Türkiye olduğu ABD tarafından çok iyi bilinmektedir. Nitekim Baba Bush'un Özal yakınlığı, Clinton'ların Türkiye değerlendirmeleri ve son olarak Obama'nın ilk resmî ikili ziyaretini Türkiye'ye yapmış olması bunun bir çok göstergesinden bazılarıdır. Aynı şekilde, İslâm dünyasında İran'ın çarpıtıcı, bozucu, nükleer silahlanma ve tedhişe yönlendirici olabilecek eğilimlere olanak sağlayan bazı yaklaşımları açısından da Türkiye'nin uyarıcı, engelleyici ve dengeleyici rollerinin olabileceği kanısı mevcuttur. Türkiye'nin Irak'ın yeni dengelerine olumlu etkilerinin olması, Afganistan'ın şekillenmesine, Pakistan'ın çözülmesinin önlenmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Nihayet, Orta Doğu'daki sorunların çözümü, Arap-İsrail ilişkilerindeki dengelerin barışçı biçimde kurulması açısından da Türkiye'ye olumlu roller biçilmiştir. Aradaki ortaklığa, son olarak, "stratejik" sıfatından vazgeçilip, "model ortaklık" adı konmuştur. Buna karşılık, Türkiye neler yapmıştır? Gerçekten böyle model bir ortaklık kurulabilmiş midir?

Önce, Irak'ta Saddam yönetiminin dengesizliklerine son verilmesi gerekçesiyle ABD tarafından yapılan müdahalelerde yer alınacağı izlenimi verilmiş, sonunda bu gerçekleşmemiştir. Özal döneminde buna Genel Kurmay ve Hükümetin Özal karşıtı kanadı engel olmuş; AKP iktidarı sırasında ise, baştan ABD kuvvetlerinin İskenderun Körfezine gelmesine ve Güney Doğu Anadolu'da geçiş için lojistik düzenlemelerin yapılmasına imkân verecek şekilde, iki Bakanımızın Türk ortaklığına ABD'nin maliyet katkısının boyutlarının saptanması amacıyla pazarlık yapmalarına kadar varan destek vaadlerinde bulunulmasına rağmen, sonunda ilgili tezkerenin TBMM'den geçmemesine neden olan bir tutum takınılmıştır. Bu durumda, Irak'ın kuzeyindeki Türk mevcudiyetini ve Türkiye çıkarlarını koruma ve kollama olanağı elden çıkarıldığı gibi, ABD tarafından askerlerimizin başına çuval geçirilmesine kadar giden bir antipati yaratılmış, biraz da ilk sivil Amerikan temsilcisi Paul Bremmer gibi bölge hakkında bilgisiz kişilerin yanlış kararlarının da etkisiyle, ABD, Irak'ta Türkiye yerine, Kürt ve Şii desteğine yönelmiş, Türkiye, İran ve Suudi Arabistan bağlamında bölge dengeleri denklemde gerilere düşmüştür. Uzun süre Irak'taki iç gelişmelere Türkiye'nin menfaatlerinin gözetilmesini sağlayacak biçimde etkide bulunma olanağı ortadan kalkmıştır. Bundan sonra, ABD'nin askerî güç daraltma ve çekilme takvimi çerçevesinde bu durumu düzeltmek için büyük çaba harcanması gerekecektir.

Daha sonra Türkiye, bir de bölgedeki ABD-Türkiye ilişkilerini PKK eksenine indirgeyerek, kendi sorunlarına kendisi çare bulamayan bir ülke konumuna bizzat kendi davranışları nedeniyle sürüklenmiş, yetkililerimiz PKK sorununa NATO desteğiyle çözüm bulmak gibi yollardan dahi bahsetmeye başlamış ve Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki ağırlığını adeta sifıra indirmişlerdir. Bu durum, Kerkük ve Musul açısından mevcut tarihten gelen hakların tamamen

gözdardı edilmesine de neden olmuş, Türkiye Irak'la mevcut 1926 ve 1946 anlaşmalarının müktesebatından söz dahi edemez hâle gelmiştir. Örneğin Türkiye, yeni Irak yönetiminden petrol ve gaz aramalarına katılmak için izin almak şöyle dursun, Saddam zamanında alınmış izinlere dayanmaktan başka çare bulamamaktadır. Şimdilerde ise, bir zamanlar muhatap kabul edilmeyeceği söylenen Barzani, alay-ı vâlâ ile Türkiye'ye davet edilmekte, gerek terör ve siyasal bağlar gerekse ekonomik ilişkiler yönünden kendisinden medet umulmaktadır. Bu durumun meşhur Kürt/Demokrasi açılımının suya düşmesinin ve Sayın Başbakanın ABD seyahatinin hemen ardından gelmesi ise herhâlde tesadüf değildir.

ABD ile ilgili diğer bir konu da İsrail ile ilişkilerdir. Tuhaftır ki, Suriye ve Filistin başta, Arap alemi ile İsrail arasında arabuluculuk iddiasını, kerameti kendinden menkul bir şeyh edasıyla ve büyük nümayişlerle ortaya atan AKP yetkilileri, birden bire, “one minute” sendromuna girmişler ve İsrail ile ilişkilerin, Büyükelçimizin kapı kenarlarında ayak iskemlelerine oturtularak aşağılanmasına kadar gidecek, İsrail Knessetinde sözde Ermeni soykırımının tanınmasına varacak ölçüde bozulmasına yol açmışlar; arabulucuk ve bölgesel dengelere olumlu biçimde etkide bulunma olanaklarını büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Buna karşılık alınan ve Arap Nobeli diye kamu oyumuza sunulan Faysal ödülünün ve o sırada kullanılmış bulunan “Suudi Arabistan'ı AB ile eş değer tuttuğumuz” şeklindeki ifadelerin ne gibi bir kıymet-i harbiyesi olduğu ise cümlelerin takdirine maruzdur. Bu arada Filistin içinde Filistin Kurtuluş Örgütü ile Hamas'ın arasını bulacağımız söylentileri de gerçekte bağdaşmamış, Mısır bu hususta öne geçmiştir.

İsrail'e karşı vaki gürültülü çıkışlarımız için İran Cumhurbaşkanı Ahmedi Necad'ın takdîrkâr beyanatı ise, İran'ın nükleer faaliyetlerini olumlu ve uluslararası ortamda beklenen biçimde etkilememiz açısından hiç bir katkı sağlamamış, bu alanda Brezilyalı Lula da Silva dahi bize öngelmiş, İsrail karşıtı beyanların bu alanda Türkiye'ye güç vereceği yorumu boş çıkmıştır. Üstelik “İran'a laf edenler önce İsrail'in nükleer gücüne baksınlar” sözlerinin ne işe yaradığı hiç anlayamamış, olsa olsa Pakistan ve Hindistan'ın, Kuzey Kore'nin ve tüm diğer nükleer güçlerin nükleer mevcudiyetleri de beraber kritik edilerek, bölgesel planda Orta Doğu'nun ve genelde Dünya'nın nükleer silahlardan ve onlara giden araştırmalardan arındırılması gerektiği şeklinde kullanılacak bir sav, tamamen yanlış bir mecraya dökülmüş, “İslâm Bombası” gibi garip, yanlış ve anlamsız tanımlamalara dahi yol açmıştır. Fakat daha önemlisi, Türkiye'nin, İran'ın nükleer bombaya sahip olmasına göz yumacağı izleniminin verilmesi olmuştur ki, aslında böyle bir ihtimal Türkiye ve Orta Doğu için tam bir kabusun gerçekleşmesi anlamına gelecektir.

İsrail ile bozulan ilişkiler, ABD ile ilişkilerimizde bir de Ermeni soykırımı safatası çerçevesinde olumsuz etki yaratmıştır. ABD'deki Yahudi Lobisinin

desteğinden mahrum kalınca, Yahudi kökenli bir Başkanın yönetimindeki Kongre Dış İlişkiler Komitesi “sözde soykırım” kabul etmiştir. Başkan Obama da 24 Nisan’da “Soykırım” sözünün Ermenicesini kullanarak, bu alandaki Ermeni görüşüne uygun yaklaşımını bir kere daha sergilemekten sakınmamıştır. Obama’nın bu beyanatının “hassasiyetlerimizi dikkate alıp, almadığı” ise Sayın Başbakanımız ve Sayın Dışişleri Bakanımız arasında değerlendirilmesi gereken bir tahlil olarak görünmektedir!

Diğer taraftan, Ermenistan ile ilişkiler konusunda, gizli hazırlanıp açık imzalanan protokoller çerçevesinde varılan noktada da artık saklanamayacak kötü kokular çıkmaya başlamıştır. İsviçre gibi, “soykırım yoktur” demeyi suç kabul etmiş bir ülkenin ne derece tarafsız olacağı aşikâr gözetiminde ve arabuluculuğunda gözlerden uzak ve Türk kamuoyundan saklı biçimde hazırlandıktan sonra büyük bir gösteriyle Minsk grubu Dışişleri Bakanlarının huzurunda, krizli bir biçimde ve ancak Hillary Clinton’ın Ermeni Dışişleri Bakanına yaptığı baskıyla imzalanan protokollerle güya münasebetler normalleştirilecek iken, Ermeni Anayasa Mahkemesi’nin hiç bir şeyin değişmeyeceğini gösteren kararından sonra, bugün artık protokolların uygulanmasının askıya alındığının Ermenistan tarafından açıkça ilân edildiği bir safhaya gelmiş bulunmaktadır. Bu arada Türkiye’de kaçak çalışan binlerle zavallı Ermeninin hudut harici edilebileceği tehdidi de AKP yönetimi tarafından, ne derece insancıl olduğu belli bir yaklaşımla ifade edilerek, açık yaraya tuz basmaktan kaçınılmadığı da gözlemlenmiştir. Oysa yapılması gereken, Ermenistan’ın Türkiye sınırlarını, Kars ve Moskova Anlaşmaları çerçevesinde kabul ettiğinin ve sözde soykırım konusunun bilimsel incelenmesine yönelik komisyonun çalışmalarına başlamasının öngörüldüğünün teminat altına alınması ile eş veya yakın zamanlı olarak sınırın açılması yönündeki çalışmalara devam edilmesidir. Bu şekilde, ayrıca, Karabağ ve Azerbaycan toprakları üzerindeki Ermeni işgalinin kaldırılması konularında yürütülen sürece de, en azından dolaylı olarak etkide bulunulabilir.

Ancak, ne yazık ki, Ermenistan ile sözkonusu protokoller hazırlanıp, imzalanırken, Türkiye-Ermenistan hududunun Ermenistan’ca itirazsız kabulü ve soykırım safsatasına son verecek çalışmalar yapılması kadar önemli olan, Ermenistan işgali altındaki Azerbaycan topraklarının (yedi rayon) boşaltılması başta olarak Karabağ sorununun tatminkâr biçimde çözümü koşulunun hiç bir resmî anlayışa konu teşkil etmemiş olması dolayısıyla, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinde açılan büyük yarayı tedavi için hiç bir tutarlı gayretin gösterilmemiş olmasıdır. Bu konuda o kadar ters izlenimler yaratılmıştır ki ABD’nin Minsk Grubu eş başkanı, “artık-bir millet, iki devlet- anlayışının yeri yoktur” diyebilmekte, buna da ne Türkiye’den, ne de –belki de daha önemlisi- Azerbaycan’dan bir itiraz gelmemekte; Nabucco gibi boru hatları, bunlara sağlanacak petrol ve gaz, Türkiye’nin petrol ve gaz alım fiyatları, Azerbaycan’da

bu alanlarda araştırma yapması gibi konularda Azerbaycan ile ilişkilerimizin giderek olumsuzlaştığı görülmektedir.

Trans-Kafkaslar'da bir barış ve işbirliği bölgesi kurulması projesinde, Azerbaycan ve Ermenistan ile bu noktaya varılmışken, Gürcistan da, Rus tehditleri ve sınır ihllleri karşısında yalnız bırakılarak, başta Kafkasya olmak üzere, tüm dünyaya, inkr edilemeyecek Şekilde, Türkiye'nin Rusya karşısında hiĉ bir etkileme imkanı olmayan, aciz bir konumda bulunduğu izlenimi verilmiştir. Bu sessizlik, Gürcistan'ın Abhazya ve İnguşetya bölgeleri aracılığıyla Rusya'nın Karadeniz havzasındaki ve Kafkaslar'daki askerî mevcudiyetine, konvansiyonel silahların sınırlandırılması anlaşmalarına aykırı biĉimde gĉ kazandırılmasına göz yumulması demek olmuştur. Aynı Şekilde, Türkiye iĉin stratejik etkisi büyük olan Rus Karadeniz donanmasının on yıllarla Sivastopol'de, Kırım'da slenmesi, Ukrayna Parlamentosu tarafından kabul edilirken de ses ĉıkarılmamaktadır.

Bu durum doğaldır, zira Türkiye enerji aĉısından Rusya'ya bağımlıdır. Rusya doğal gazı keserse, ısınma ve retimde Türkiye ĉok büyük darboğazlarla karşılaşır. Őimdi bir de nükleer enerji aĉısından Rusya'ya bağlanılma durumu ortaya ĉıkarılmaktadır ki bu da hukuken olmasa bile fiilen tam bir Rus uyduluğu demek olacaktır. Zaten ticaret ve turizm alanında da adeta bir "madde bağımlılığı" belirmiş olup, Rusya'nın zaman zaman yaptığı engellemeler, hemen Bakan düzeyinde yakarı ziyaretlerine neden olmakta, her Rus talebi kabul edilerek, engel giderilmeye ĉalıřılmaktadır. Türkiye'nin hiĉ de lehine olmayan ve Nabucco'ya rakip olduğu aĉık Güney Akımı boru projesi bile, bu gibi bağımlılıklar nedeniyle olsa gerek, olumlu gösterilmeye ĉalıřılmaya başlanmıştır. Diğer bir deyimle, enerji transiti aĉısından elimize geĉmiř bulunan tarih fırsat, bağımlılık dolayısıyla Rusya'ya kaptırılmaktadır.

Rusya'ya kaptırılan bir diğer tarih fırsat da, Avrasya Türk Cumhuriyetleriyle işbirliği olanaklarıdır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra, dünya ile bütünleşme, yapısal dönüşüm ve ilerleme aĉısından yüzlerini Türkiye'ye ĉevirmiř ve bařlangıĉta beklediklerini bulmaya da başlamış bulunan bu ülkeler, bugün artık Türkiye tarafından hemen tamamen unutulduklarını görerek, başka yönlere dönmektedirler. Son olarak Kırgızistan'da vukubulan ve Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev'in ülkeden ayrılmasıyla sonuĉlanan toplum hareketini izleyen günlerde iktidarı elinde tutan yetkililer, yeni anayasaları iĉin Almanya'dan örnek alacakları beyanatında bulunmakta, ekonomik destek iĉin ise Rusya'ya yönelmektedirler. Türkiye'den gelen yegâne ses ise, "Oradaki vatandaşlarımız güvendedir" ifadesinden ibarettir. Halbuki vaktiyle, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'nın ilk kurulduğu yıllarda bu ülkeler, sadece anayasaları değil, merkezi ve yerel yönetim mevzuatı dahil tüm yasal ve kurumsal düzenlemeleri, kara ve hava trafiği koşul ve yöntemleri, ekonomik ve parasal düzenlemeleri, ilk-orta ve yüksek eğitim sistemleri gibi ĉok kapsamlı

konularda Türkiye'den destek alırlar, alfabe, tarih, dil, iletişim alanlarında, köken ve kültür yakınlığının verdiği olanakları azamî ölçüde kullanırlardı. Bu şekilde binlerle öğrenci ve memur Türkiye'de eğitim görmüş, Türk Büyükelçilikleri bu ülkelere Büyükelçilik hizmeti dahi vermişlerdi. Şimdilerde ise bunları hatırlayan yok gibidir. Yaratılan beklentilere ve AKP yetkililerinin beyanlarına rağmen el'an bir Türkçe konuşan ülkeler örgütlenmesi sağlanamamıştır. Bu durumdan da doğal olarak Rusya gibi ülkeler yararlanmakta gecikmemekte ve Türkiye'nin bölge ülkeleri ile bağları zayıflamaktadır. Şangay İşbirliği Örgütü gibi kurumsallaşmalar ise Türkiye'yi adeta bölgeden dışlamaktadır.

Siyasal alanda işler böyle iken, uluslararası ekonomik alanda da fazlaca iyimserlik pompalanmakta ve Türkiye'nin kredi güvenilirliğindeki düzelmelere dikkat çekilmektedir. Bu not el'an B'lerdedir; notu düşen İspanya'nın ise hâlâ A'larda olduğu unutulmamalıdır. Evet, ihracatta bir artış vardır amma, yüksek değerli Türk Lirası ithalatın daha çok artmasına neden olmaktadır. IMF ile anlaşmaya gidilmemesi de, olumlu bir gelişme olarak sunulmakla beraber, eğer malî disiplinde, özellikle yaklaşan seçimler nedeniyle tehlikeli kararların alınmasına konmuş engelleri kaldıracak bir kontrolsüzlük yaratılırsa, büyük zarara yol açmış olur. Şimdilik sağlam görüntü veren bankalar sistemi, bir anda yönünü değiştirebilecek hareketli yabancı fonların da etkisiyle çok tehlikeli mecralara sürüklenebilir. Gerçek ekonomi ve özellikle tarım, üretim ve istihdam bakımından esasen tehlikeli düzeylerdedir. Bu nedenle böyle yeni bir finansal bozulma Türk ekonomik ortamında, B kredi notunun onaramayacağı büyük kırılmalıklara yol açar.

Bu özet hatırlatma aslında bir öz eleştiri olsun ve gecikmeden durumu değiştirecek tedbirler alınsın diye hazırlanmıştır. Yoksa kendimizi aldatmış oluruz. Bir çok yerde başarı elden kaçarken, kamu oyuna hareketlilik izlenimi vermek için, Bosna-Sırbistan-Hırvatistan arabuluculuğu, Afrika ile yaklaşma gibi yeni rollere soyunulup, diğer alanlarda devamlılık ve iyileştirme sağlanması yoluna gidilmemesi, yapılan iş yanlış olmamakla beraber, bu yeni hamlelerin mevcut eksiklikleri ve eziklikleri unutturma çabası hâline getirilmesi, sadece kendimizi kandıracağımızı zannetmemize yol açar. Bu yolda devam edilirse –ki buna uluslararası ilişkilerde “sarhoş adımı” yöntemi denir- bir süre sonra kayıplarımızı telâfi etmek olanak dışı hâline gelebilir. Umulan, vakit geçirmeksizin daha tutarlı ve ilkeli dış politika uygulamalarına yönelmesidir.